కుక్కుటేశ్వరము

(రేవన్ రోజుల కథ)

★

శ్రీ చాగంటి సోమయాజులు

ఒక్క చిక్కిన ముసలమ్మ అస్థిపంజరం కట్టె పురుగులాగ ఊగిసలాడ్డం మొదలుపెట్టింది. ప్రత్తి బొగ్గలాటి కళ్లెత్తిచూసింది. ఆ కళ్లకి చత్వారం లేదు. మధ్యకాలంలో వచ్చిన చత్వారం మధ్యకాలంలోనే పోయింది. ముసలమ్మ చూసీ చూడ్డమే పోల్చింది. ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచి ఈశ్వరుణ్ణి తలచుకుని మనస్సు కట్టుదిట్టం చేసుకొంది.

"ఎవరివి నాయనా నువ్వు?" అని, తనే, కొత్త బంధుత్వం కలుపుతూ ప్రశ్నించింది.

"మనం మనం పాతవాళ్ళమే. మళ్ళా వచ్చావ ముసలమ్మా?" అన్నాడు, ఎదురుగుండా ఉన్న ఉద్యోగస్థుడు. ఏమిటి సాధనం శ్రీమన్నారాయణ మూర్తీ అని దేవుణ్ణి సంబోధించుకుంది. కుక్కుటేశ్వరుడి అజ్ఞలేనిదీ కుక్కయినా మొరగదు అని ధైర్యం చెప్పుకుంది.

"లే" అని గద్దించాడు ఉద్యోగస్థుడు. ముసలమ్మ లేస్తే నేరమే. లేవకండానే వాణ్ణి సాధించాలి. లేవడానికి కాళ్ళలో సత్తువ వాస్తవంగానే తప్పిపోయింది. ముసలమ్మ ముసుగు సవరించుకొంది. పైటచెరగు తీసి వొళ్ళంతా కప్పుకుంది.

"నన్నెందుకు నాయనా లేవమంటున్నావు? టిక్కట్టు కొనుక్కున్నాను" అని అమాయకురాలి లాగ మొహం పెట్టింది. మొల్లో చెంగుకొస తీసి వెయ్యిముళ్లలో వోముడివి విప్పుతున్నాది.

"పీటముడి ఊడిరాకండా ఉంది" అన్నది.

"రైలు ఆగనీ చూద్దాం తాపీగా" అని ఉద్యోగి ఎదురుగా బెంచీమీద బైఠాయించాడు. జేబులోంచి కేప్స్టను సిగరెట్టుపెట్టె పైకి తీశాడు. తాపీగా సిగరెట్టుతీసి ముట్టించాడు. అధికార అహంకారంతో రైల్లో ప్రయాణీకులందరివైపు ఒకసారి చూశాడు.

ముసలమ్మ కొంగుముడి మరి విప్పలేదు. ఇహ నెందుకు? రైలు టిక్కట్టు! ఆ అంగుళన్నర అట్టముక్కా చేతిలో ఉంటే ఎక్కడికైనా పోవొచ్చు! అదంటూ ఉంటే తెల్లారేసరికి శ్రీజగన్నాథం పోయి స్వామివారిని ధూళిదర్శనం చేసుకోవొచ్చు.

రాత్రిపదకొండు కాకుండానే బరంపురంలో దిగి కూతుర్నీ, పిల్లల్నీ, అల్లుణ్ణీ చూసుకోవొచ్చు! దానికి గతిలేకే ముసలమ్మ ఎనిమిదేళ్లయి కూతుర్నీ పిల్లల్నీ చూడలేకపోతున్నాది!

కూతురి పిల్లలు, తానెరిగిన ముగ్గురూ, కళ్లకి కడుతున్నారు. ఎనిమిదేళ్ల క్రితం కూతురికి మూడో పురుడు పొయ్యడానికి ముసలమ్మ బరంపురం వెళ్లింది. మూడో పురుడు పుట్టింట పనికిరాదని కొడుకు చెల్లెల్ని తీసుకొచ్చాడు కాడు. తరవాత కొడుకుని అనీ ప్రయోజనంలేని రోజులు వచ్చాయి. ఎనిమిదేళ్లయి కాలం వక్కలాగ మండిపోతున్నాది. అందులోకి నాలునేళ్లయి మరీ అధ్వాన్నమై పోయింది.

తాను పురుడు పోసిన చంటిగుడ్డుకి ఇప్పుడు ఎనిమిదేళ్లు! ఆ తరవాత కూతురు మరి ఐదుగురు పిల్లల్ని కనుక్కొంది! బరంపురానికి రానూపోనూ టిక్కట్టుకి కాస్తా కూస్తా అవుతుందా? టిక్కట్టు లేకండా దగ్గర ప్రయాణాలే ప్రమాదకరం, ఇంక బరంపురం ఎక్కడ వెళ్లగలదు! ముసలమ్మ చెవుల్లో కేరు కేరు మని చంటిగుడ్డు ఏడుపు వినబడుతున్నాది.

గోదావరిమండలం అంతర్ధానమైపోతున్నాది. పొలాలు సస్యశ్యామలంగా ఉన్నాయి. ఈన సిద్ధంగాఉన్న వరిచేలు పరుగులు పెడుతున్నవి. పొలాలనిండా నీటితో నింపి ఏలేరుతల్లి పరిపాలిస్తున్నాది. తర తరాల బట్టి పితృదేవతలంతా ముసలమ్మకి అన్ని వంకలవారూ దరిద్రాన్ని పంచి పెట్టుకొచ్చారుకాని కాస్తంత మట్టి బెడ్డ సంపాదించి పెట్టలేదు.

రైలు వాయువేగ మనోవేగములతో పరుగెడుతున్నాది. సడమట మూలనుంచి కొండలు హారాలు హారాలుగా పరిగెట్టుకువస్తున్నాయి. మేఘాలు మందలు మందలుగా వచ్చి చిక్కబడుతున్నాయి.

ఎదురుగా ఖరోడాలాగ ఉద్యోగి కూచున్నాడు. ఎదురుగా ఉన్న ఉద్యోగి అక్కడ ఉన్నాడా భ్రాంతా? చల్లటిగాలి ప్రాణానికి హాయిగా వీస్తున్నాది.

"నువ్వెవరబ్బాయివి నాయనా?" అని ముసలమ్మ ఉద్యోగిని అడిగింది. వాడు అతి దగ్గరబంధువు అయిపోకూడదూ?

"మా అమ్మకొడుకునే!" అని వెటకారంగా నవ్వేడు.

"మీరంతా అమ్మకొడుకులే కాని..." అని లోలోపల గొణుక్కుంటూ పళ్లు కొరుక్కుంది. ముసలమ్మకి ఒక్క పన్ను ఊడలేదు!

"పళ్లు కొరుకుతున్నావేం?"" అని హుంకరించాడు.

"వొణుకు సంకటం. పళ్లు కొట్టుకొంటాయి. మరేం విపప్పళ్ళు కావులే" అన్నాది.

ఎదురుగా ఉన్నది రజ్జువుకాదు సర్పమే. పగపట్టిన నాగుపాము. ముసలమ్మని జ్ఞాపకం పెట్టుకునే ఉన్నాడు ఉద్యోగి. వాడికి గతనెల్లో పట్టుబడ్డాది. అప్పుడు సగం అన్యాయం, సగం న్యాయం చేశాడు. డబ్బుమాత్రం పన్నెండురూపాయలు గోదావరిపాలు అయింది.

పన్నెండు రూపాయిలంటే మాటలా? ఆ పన్నెండు రూపాయిలూ ముప్పైయ్యారు రూపాయిల కింద లెక్క. ఏడేళ్ళయి వాళ్ళింట్లో రాత్రిళ్లు భోజనాలు లేవు. నిత్యం శనివారమే. పిల్లలకీ పెద్దలకీ కూడా శనివారమే. ఈ నష్టంనుంచి మూడేసిరోజుల కొక ఏకాదశి కూడా ఈనెలలో చేశారు. ఆ పుణ్యమంతా ఆ ఉద్యోగే మూటకట్టుకున్నాడు. గతనెల కొంపలో అంతా మంగలంలో పేలాల్లాగ పేలిపోయారు. ఇవాళ మళ్ళా భీష్మించుకు వచ్చాడు. ఈమాటు అందర్నీ మహామ్మాయి చేస్తాడు.

ఉద్యోగి సిగరెట్టుమీద సిగరెట్టు తీసి ఒకదానికొకటి అంటించుకొని ఊదేస్తున్నాడు. రొజ్జగాలికి సిగరెట్టు అంటించీ అంటించడంలో సగానికి రాజుకుపోతున్నాది.

"కోపం తెచ్చుకోక ఒక్కమాట చెపుతాను వింటావా?" అన్నాది.

"మాకెందుకండీ కోపం. మా డ్యూటీ మేము చేస్తాము" అని సౌమ్యంగా జవాబు చెప్పేడు.

"నన్ను పట్టుకొంటే నీకేం కలిసివస్తుంది?"

"ప్రభుత్వానికి కలిసివస్తుంది. అందుకే మాకు జీతం ఇస్తూన్నది."

"కడీ ఏపమా లేదా?"

"ఉన్నాయి. మీరు చేస్తున్నపని తప్పు కాదా?"

"మావంటివాళ్లు చేసినా తప్పే?"

"తప్పే. ఇక్కడ ప్రభుత్వం ఉంది. నేరస్థులు శిక్షించబడతారు" అన్నాడు. ఇక్కడ ప్రభుత్వం ఉంది. ప్రభుత్వశాసనం ప్రకారం ఇక్కడ బండి చక్రాలు నడవాలి! ముసలమ్మ ప్రభుత్వాన్ని కాల ద్రోసి ధిక్కరిస్తున్నాది!

"ఎందుకమ్మా గొడవ. ఆయన కేదో పారెయ్యరాదూ పోతాడు" అని ఒక ప్రయాణీకుడు ఆఖరికి వినివిని కలగజేసుకొన్నాడు. ముసలమ్మ వొళ్లు మరిచి పోయింది.

"నాదగ్గరొక్కం చిల్లిగవ్వ లేదు. ఉన్నదంతా వాళ్ల ఎదాన కొట్టివచ్చాను. గడ్డితినే పసువులంతా అధికారులైనాక వాళ్లనోట్లో ఇంతగడ్డి కుక్కితే ఊరుకుంటారని ఎంత ముసలమ్మనయినా ఎరుగుదును. నా దగ్గరఉండి చావండే" అన్నాది ముసలమ్మ.

"నోటికొచ్చినట్టు మాట్లాడకండి. నేనెవరో

తెలుసా ?" అన్నాడు ఉద్యోగి. వ్యవహారం శృతి మించిపోతున్నాది.

"ఊరుకోవమ్మా నువ్వు గడ్డితింటూ అందరికీ గడ్డి పెడతానంటావు!" అన్నాడు, ఇంకో ప్రయాణీకుడు.

"ఔను నేనే గడ్డితింటున్నాను. మీరంతా ప్రభువులు అయినాక ప్రజలు గడ్డి తినక అన్నం ఎక్కడ తింటారు? గడ్డికూడా కాదు నాయనా మన్నే తింటున్నాము. కడుపునిండా తినాలంటే మన్నొక్కటే ఉంది" అన్నాది ముసలమ్మ.

"మన్ను మాత్రం మనదిటమ్మా? అదీ తేరగా లేదు. మట్టిపెళ్లా మనది కాదు. కామందులు ఊరుకుంటారా? మట్టితీసినా దొంగతనమే" అన్నాడొక ప్రయాణీకుడు.

"నీకడుపు చల్లగా నిజం చెప్పేవు నాయనా" అన్నాది ముసలమ్మ.

"ముసలమ్మా ఆయనకో రూపాయి పారెయ్యి" అన్నాడు మొదటి ప్రయాణీకుడు.

"అవకతవక మాటలాడవద్దు" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"ఎందుకయ్యా అంత పట్టుదల. మూలనున్న ముసలమ్మని పట్టుకున్నావు ఎలాగైతే నేమి!" అన్నాడు ప్రయాణీకుడు.

"మీమీదా కేసు పెట్టమన్నారా ?"

"ఎందుకయ్యో !"

"ఎందుకా నాడ్యూటీ చేసుకోకండా అడ్డం వచ్చినందుకు. తెలిసిందా?" అని మరోసిగరెట్టు తీసి సిగరెట్టుకే అంటించుకొంటున్నాడు.

నీలాటివాళ్లని నా తలమీద ఎన్ని వెంట్రుకలున్నాయో అంతమందిని చూశాను. శ్రీరంగ నీతులు చెప్పకు. చూస్తూ ఉంటే కేప్స్టను సిగరెట్లు అలాగ ఊదేస్తున్నావు! నువ్వు నీ జీతం మీదే బదుకుతున్నావా ?" అని ఎర్రగా చూశాడు ప్రయాణీకుడు. ఉద్యోగికి మొహంమీద కొట్టినట్టు జూమాయించింది.

"సరే సరే చెపతాను" అని లేచి తెలుపుదగ్గరకి పోయి తల అవతలకి పెట్టేసుకున్నాడు. మేఘాలు గుంపులుగా గుమిగూడుతున్నాయి. కొండలు పరిగెట్టుకొంటూ దగ్గర కొస్తున్నాయి. సుఖమైనగాలి వీస్తున్నాది. ఉద్యోగివొళ్లు చల్లబడుతున్నా బుర్రలో రైళ్లు పరిగెడుతున్నాయి. ఎంతమాట అన్నాడు ప్రయాణీకుడు! ఇప్పుడంతా మొహమ్మీద అనేస్తున్నారు. ప్రజలు బొత్తిగా బరిదిగిపోతున్నారు. అధికారంలో ఉన్న ఎవడు మానేశాడు? మడికట్టుకు కూచుంటే మడిమాన్యాలు సంపాదించగలరా? చేతనైనవాడు చేతినిండా పుచ్చుకోవలసిందే.

ప్రయాణీకుడితో జట్టీ పెంచుకోడం ఉచితంగా వాడికి తోచలేదు. చాపకింద నీరులాగ తన పని తాను చేసుకోవాలి! రచ్చపడకూడదు. సిగరెట్టు మళ్లా కొసకొచ్చేసింది. మరోసిగరెట్టు తీసి ముట్టించడానికి ధైర్యం చాలింది కాదు. ప్రయాణీకుడిమాట వాణ్ణి పిరికిపందని చేసేసింది! అతనెవడో! అంత ధైర్యంగా చీవాట్లు పెట్టాడు! అటువంటివాళ్లతో జట్టీ ప్రమాదకరమౌతుంది. ఇంకో సిగరెట్టుకోసం నరాలు పీక్కుతింటున్నాయి. తీసి మళ్లా ముట్టించాడు. కాని సిగరెట్టు ప్రయాణీకులకి కనబడకండా చేతిలో మూసుకుపట్టుకున్నాడు!

కొండలు, కొండలమీద మేఘాలు మనోజ్ఞంగా ఉన్నాయి. చుట్టూ పత్తి, మిరపపొలాలు తివాసుల్లాగ పరుచుకుని ఉన్నాయి. కొండలనిండా రంగులు తేలుతున్నాయి. ఆకాశమంతా ఊదారంగు వ్యాపించింది. ఉద్యోగి మనస్సులో భీతాహం పోయింది.

ఎదురుగుండా కొండలన్నీ వాడెరుగును. పిట్టలమాటు, పులిమాటు తను వెళ్లి చూసినవే. చేస్తున్నది చిన్న ఉద్యోగమైనా అనుభవిస్తున్నది దేవేంద్రభోగమే. ఐశ్వర్యం వొచ్చి మీదపడిపోతున్నాది. ఒహడు తిడతాడని, ప్రపంచంహర్షించదని పెట్టుకున్నంత అవివేకం లేదు. వెయ్యితాపులయినా ఒక బూరెముక్కకి సాటికాదని పూర్వుల మతం. ఎవరెన్ని శాపాలు పెట్టుకొన్నా తలుపులమ్మలోయకి షైరువంటిది అవుతుందా ?

ఉద్యోగి పదిమంది మిత్రులితో కలిసి తలుపులమ్మలోయకి షైరువెళ్లేడు. అక్కడి ప్రకృతిరమణీయత వర్ణనాతీతం. ఎంత మండువేసవి అయినా శీత

లంగా ఉంటుంది. రాతిలోంచి సదా జల వస్తూ ఉంటుంది. సన్నని జలధార. అమృత సమానమైన జలము. అక్కడ హాయిగా బంగళాలు కట్టుకుని ఈ ధనికులంతా తమ తమ వేశ్యలతో కొంతకాలముండి ఎందుకు సుఖపడరు, అని ఉద్యోగికి ఆశ్చర్యం కలుగుతూ ఉంటుంది.

తలుపులమ్మలోయకి వెళ్లిన మిత్రులంతా అనుభవించడానికే వెళ్ళారు. వాళ్లు ఒంటరిగా వెళ్లలేదు. పిఠాపురం, పెద్దాపురం, కాకినాడ గ్రామాల నుంచి ఏరుకొని పలయాళ్లని వెంటబెట్టుకు వెళ్లారు. మిఠాయిపొట్లాలు, పళ్లతట్టలు, పుల్లావు సామాను, మోసుకుపోయారు. వాళ్లకి వొక్కటే లోపం వచ్చింది. బర్గండీ వైన్ ప్రయత్నిస్తే దొరికిందికాదు. బ్రాందీమాత్రం కావలసినంతలభ్యమైంది.

ఉద్యోగం అంటూ ఉండబట్టి, అందులో వీలుఉండబట్టి, తలుపులమ్మలోయలో, మరపుకి రాని రోజు సాధ్యమైంది. ఎంతమందో స్వప్నంలో కోరుకొనేది వాడికి జీవితంలోనే ఇంద్రనుస్సు లాగ ప్రకాశిస్తున్నది.

నీలమేఘాలమధ్యని తెల్లగా రాజహంసలాగ మెరుస్తూ కనబడ్డాది అన్నవరం సత్యనారాయణమూర్తి ఆలయం. ఉద్యోగి నోట్లో సిగరెట్టు తీసి పారేశాడు! రెండుచేతులూ తీసి కొండమీది దేవుడికి నమస్కారం చేశాడు. ఈ ఉద్యోగం వచ్చి, ఈనాటికి వచ్చినది లగాయతు ఏటా కొండ ఎక్కి సత్యనారాయణవ్రతం చేసుకొంటున్నాడు. లక్షలకి లక్షలు, వేలకి వేలు డబ్బు పోగుచేసుకొన్నవాళ్లంతా ఈమధ్య కొండ ఎక్కి తరచు వ్రతాలు చేస్తున్నారు. సత్యనారాయణమూర్తి వాళ్ళందరికీ బాగా దాఖలా ఇస్తున్నాడు.

“తలుపుకి అడ్డంలేనాయనా దేముణ్ణి చూసుకొంటాను” అన్నాది ముసలమ్మ. ఉద్యోగి కిక్కురుమనకండా అడ్డంలేచిపోయాడు. బెంచీమీద కూచుని దేవాలయాన్ని చూస్తూ మనస్సంతా భగవదర్పితం చేసుకొంటున్నాడు ఉద్యోగి.

అన్నవరం రైలుస్టేషనులోంచి రైలు పోతున్నాది. ముసలమ్మ కొంగలాగ మెడ సాగదీసుకొని ఎగిరి ఎగిరి చూసింది. అన్నవరం స్టేషను కెదురుగా తుమ్మఅడివి ఉంది. ముసలమ్మకి కంటకాలతో సహా గుబురుకొన్న తుమ్మడొంకలు కనబడ్డాయి.

“నువ్వు కనబడవు. కంటకాలే కనబడతాయి. మాపక్క చూడవు. కొండెక్కి కూచున్నావు.” అని ముసలమ్మ సత్యనారాయణతో చెప్పింది.

రైలుకి విరాళమెత్తింది. కొండలమధ్య మార్గం. చక్రాలమోతకి చెవులు చిల్లులు పడుతున్నాయి.

“భగవంతుడికీ దయలేదు; నరుడికీ దయలేదు” అన్నాది ముసలమ్మ.

“ఆ సత్యనారాయణమూర్తి సన్నిధానంలో చెపుతున్నాను. చిన్నవాడి వయినా నీకాళ్లు పట్టుకొంటాను. పాపం ఒడికట్టుకోకు. నా కొడుకు స్కూలు మేష్టరు. ఏభైరూపాయిలిస్తారు. వాడికొరుకురు పిల్లలు. వాడి పీకమీదికి నేనొహత్తెనున్నాను. నన్ను పట్టుకొన్నావా ఈ నష్టం వాడికి తగులుతుంది. ఇంతమంది ఉసురూ పోసుకోకు.” అని ముసలమ్మ చెప్పింది. ఉద్యోగికి తేళ్ళూ జెర్రులూ పాకినట్టుంది. ముసలమ్మ సత్యనారాయణమూర్తిపేరు ఉచ్చరించకండా ఉంటే బాగుండేది. కరుకుగా ఉండడమే వాడి స్వభావము. స్వభావానికి విరుద్ధంగా ముసలమ్మ వ్యవహారం పరిణమించింది.

“ఇంకా ఎందుకయ్యా ముసలమ్మమీద పట్టిస్తావు. తునికూడా దగ్గరపడ్డాది. ఏదో తునితగువు చేసేయి” అన్నాడు ప్రయాణీకుడు.

“నేనువొదిలితే మిగతావాళ్లు వొదులుతారా?” అన్నాడు.

“ఆపాటి చెప్పలేవా?” అన్నాడు ప్రయాణీకుడు. రైలు రెండునిముషాలు కూతపెట్టింది. దాని పరుగులో మార్పువచ్చింది. తిరగబడేటట్టు అటూ ఇటూ వూగుతు పట్టాలు మారుతున్నాది. క్రమేణా వేగం తగ్గుతూ తుని ప్లాటుఫారముమీద ఆగింది.

ఎక్కేజనం దిగేజనం, తొడతొక్కిడి అయింది. బండీలోకి తోసుకుని మరో నలుగురు యమదూతలు ఎక్కేరు.

“ముసలమ్మా మళ్లా వచ్చా” అని పలుకరించారు. దానికింద దవడ వేళ్లాడిపోయింది. నలుగురూ చుట్టబెట్టేశారు. ఉద్యోగి ముసలమ్మని వొదిలిపెట్టమని వాళ్లతో చెప్పలేదు! తానేదో లంచంతీసి

ఉంటాడని వాళ్లు భావిస్తారు. వొంతు అడుగుతారు! ముసలమ్మని అప్పచెప్పి వెళ్లిపోయాడు.

"ఏయ్ ముసలమ్మా ఒక్కసారి లేచినిలుచో" అన్నారు చుట్టవేసిన ఉద్యోగులు. ఇహ లాభం లేదు. కళ్ళు చీకట్లుకమ్మి చుట్టూ అయోమయం అయిపోయింది. కొత్తగా ఎక్కిన ప్రయాణీకులంతా ముసలమ్మచుట్టు దడిగట్టి నిలుచున్నారు.

"ముసలమ్మా ఈపని బాగుందా?" అని అడిగారు. ముసలమ్మ నోరు లేవలేదు.

"ఇది రెండవసారి కదూ?" అన్నారు.

"ఆరుగురు పిల్లలు—కడిగేసిన ఏభైరాళ్ళు—తొమ్మండుగురం బతకాలి" అంటూ దవడలు ఆడించింది.

"మరో ఆరుగుర్ని కనుక్కోండి" అని వొకడు మహా వెటకారంగా నవ్వేడు.

"వొకసారి క్షమించారు. ఇహ క్షమించకండి. బతకడం నేరంగా ఉంది" అన్నాది ముసలమ్మ.

"తప్పుపనిచేస్తే నేరమంటారు" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"ధర్మదేవతకి ఉన్న కాళ్లు విరగ్గొట్టేశారు. ధర్మపన్నాలు చెపుతున్నారు" అన్నాది ముసలమ్మ.

"ధర్మపన్నాలు వల్లెవేయకలే" అన్నాడు ఒక ఉద్యోగి. ముసలమ్మ లేవలేదు.

"లేస్తావా లేవగొట్టమన్నావా?" అని అశనిపాతంలాగ అరిచాడు వకడు. ఇహ ముసలమ్మ కూర్చోలేకపోయింది. అడుగునుంచి ఏదో శక్తి పైకి లేవదీసింది. లేచి నిలబడ్డాది. ముసలమ్మ నేరాన్ని కింద వేసుకొని సుఖంగా కూచుంది!

"నాది కాదను" అని వకరు పక్కనుంచి సలహా ఇచ్చారు.

"వొదిలిపెట్టే" అని మరొకరు సలహా ఇచ్చారు.

"వొదిలేసి ఏ యేట్లో పడను?" అని ముసలమ్మ వాళ్ళని ప్రశ్నించింది.

"దాంట్లో చిక్కు నీకు తెలియటంలేదు" అని ఇంకోహరు చెప్పేరు.

"నేను దొంగతనం చెయ్యలేదు. నా కొడుకు—చెమటోడ్చి గణించుకొన్న డబ్బుతో కొనుక్కొన్నాను" అని ముసలమ్మ ఏడుపుమొహం పెట్టింది.

"ఈ సాకులు మాకు తెలుసు నడవ్వమ్మా" అన్నాడు ఉద్యోగి.

ముసలమ్మ కడవలతో కన్నీళ్ళుకారుస్తూ నిలబడ్డాది.

"నంగనాచిలాగ ఏడవక లే" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"కడుపునిండా పెట్టరు. ఉన్నచోటికెళ్లి కొనుక్కోనివ్వరు. ఈనాటికి బియ్యం కొనుక్కోవటం నేరమైందా?" అని ముసలమ్మ రెండుకాళ్ళ మధ్య నున్న ఐదుకుంచాల బియ్యపుమూటని ముణుకులమీదికి ఎత్తుకుంది.

"శ్రీరామచంద్రులవారు పరిపాలిస్తున్నారు తల్లీ ఇంట్లో బియ్యముంటే నేరం! కొనుక్కొంటే నేరం. అమ్మితే నేరం. సరిపడేలాగ తింటే నేరం!" అన్నాది పక్కనున్న గవరల వర్తకురాలు.

"ఎందుకమ్మా డబ్బిచ్చి వ్యాజ్యం కొనుక్కొంటావు? వొదిలీ" అన్నాడు పక్కనున్న హితైషి.

"వొదిలీ వొదిలీ అని ముష్టిసలహా ఇవ్వకపోతే వాళ్ళనోట్లో గడ్డిపెట్టకూడదూ? వొదిలేసి పిల్లలని పస్తుపెట్టనా? మీరంతా మనుషులే?" అని భీకరంగా ముసలమ్మ అందర్నీ అడిగింది.

"ఓహో అలాగా! రోజూ పట్టికెళ్ళి బ్లాకు మార్కెట్టులో అమ్ముకోవడం అనుకొన్నావా? పద పదా" అన్నాడు ఉద్యోగి.

"పదండి భడవల్లారా, నేనే దొంగమార్కెట్టులో అమ్ముకొని మేడలు కడుతున్నాను. నాకు ఉరిశిక్షకు తక్కువ వెయ్యకండి. నా పాగ కుక్కుటేశ్వరుడికి ధూపంవెయ్యండి" అంటూ ముసలమ్మ బియ్యపుమూటని బుజాని కెత్తుకుని వాళ్ళవెంట నడిచింది.

గోదావరి మండలం సరిహద్దులు దాటించి, ప్రభుత్వపు శాసనాన్ని ధిక్కరించి, హద్దు తప్పి, ఐదేసి కుంచాలు చొప్పున బియ్యం తరుచు తరలించుకుపోతున్న ఒక ముద్దాయి పట్టుబడ్డది!